

80 let organiziranega obročkanja ptičev v Sloveniji

80 years of organized bird ringing in Slovenia

Janez GREGORI

Izvleček

Leta 1926 je bil ustanovljen 'Ornitološki observatorij v Ljubljani', s katerim se je začelo v Sloveniji organizirano delo na področju ornitologije. Glavni namen je bilo opazovanje in obročkanje ptičev, slednje se je uradno začelo leta 1927. Ptiče so lovili v glavnem na limanice, od leta 1973 pa je lov dovoljen izključno samo z ustreznimi najlonskimi mrežami. Število obročkanih ptičev na leto je od skromnih 134 leta 1927 naraslo na prek 120 000 leta 2003 in 2004. Med leti 1987 in 2004 je na stalni obročkovalski postaji na Vrhniki ob robu Ljubljanskega barja potekalo obročkanje ves dan in nepretrgoma od sredine julija do konca oktobra. Obročkovalna dejavnost poteka v okviru Kustodijata za vretenčarje Prirodoslovnega muzeja Slovenije, kot 'Slovenski center za obročkanje ptičev'. S centrom sodeluje okoli 60 volonterskih zunanjih sodelavcev, za katere je poskrbljeno izobraževanje in preverjanje njihove strokovne usposobljenosti. Navedene so težave, s katerimi se zdaj srečuje obročkovalna dejavnost v Sloveniji.

Ključne besede: Slovenija, ornitologija, obročkanje ptičev, zgodovina

Abstract

In 1926, the »Ornithological Observatory in Ljubljana« was founded in Slovenia, the springboard for an organized work in the sphere of ornithology. Its main objective was bird watching and ringing, with the latter officially initiated in 1927. Birds were primarily caught with lime-twigs, while from 1973 on bird trapping has been permitted exclusively with the aid of suitable nylon (mist) nets. The number of ringed birds per year has risen from the modest 134 in 1927 to over 120,000 in 2003 and 2004. During the 1987-2004 period, ringing was carried out daylong and uninterruptedly from mid July to the end of October at Vrhnika trapping site on the edge of Ljubljansko barje (Ljubljana Moors). The ringing activities are being implemented by the »Slovenian Bird Ringing Centre« under the auspices of the Vertebrates Custodiate of the Slovenian Natural History Museum. The Centre participates with about 60 non-residential bird ringers, who are suitably trained and their capacities in this specialist field regularly checked. Some difficulties currently faced by bird ringing activities in Slovenia are described in the article.

Key words: Slovenia, ornithology, bird ringing, history

Obročkovalska dejavnost, ki zdaj v Evropi poteka v okviru skupne organizacije EURING, temelji na zgodovinskih dogajanjih v ornitološki stroki, na naporih posameznih držav članic; vsaka od njih pa je preživljala svojo posebno razvojno pot. Nič drugače ni bilo s Slovenijo, za katero brez samopoveličevanja lahko rečemo, da po 80 letih organiziranega obročkovalskega delovanja sodi med najuspešnejše v Evropi. Na njegovo 75-letnico je opozoril SERE (2001).

Na začetku skušajmo osvetliti, zakaj je sploh prišlo do obročkanja ptičev. O razvoju ornitologije, od najstarejših zgodovinskih časov, ko je človek začel izkazovati posebno ljubezen do ptičev in jih začel upodabljati, pa do organiziranega znanstvenega proučevanja je izčrpno pisal REISER (1934 a, 1934 b). V prvem obdobju proučevanja je bila pozornost posvečena predvsem sistematiki, katere osrednja osebnost je bil Karl Linné z deseto izdajo svojega dela *Systema naturae*, 1758. Sledili so mu številni raziskovalci, predvsem francoski in nemški, veliko pozornosti so posvečali tudi oologiji, proučevanju ptičjih jajc. V 19. stoletju je sistematika doživela svoj razcvet, nastajale so ptičje zbirke z različnih koncev sveta. Vse večjo vlogo so s svojimi zbirkami igrali muzeji, kjer se je zbiral tipski material, v njih so ostali primerki marsikaterih vrst, ki je izumrla. Vse več pozornosti so raziskovalci začeli namenjati geografski razširjenosti ptičev, začelo se je obdobje pospešenega raziskovanja ornitogeografije. Zastavljati se je začelo vse več vprašanj o življenju ptičev, vse več odgovorov se je skušalo dobiti o njihovem življenju, kar lahko označimo s skupno besedo, o njihovi biologiji. Velika uganka so bile predvsem ptičje selitve. Odgovori so se lahko dobili edino z zaznamovanjem posameznih osebkov. Ptičem so začeli natikati na noge obročke z vtisnjenimi podatki, potrebnimi, da se je ob morebitni najdbi ptiča dalo ugotoviti, kdo lahko posreduje vse podatke o obročkanju. Začela se je obročkovalska dejavnost.

Snovanja na ornitološkem področju so se začela na ozemlju današnje Slovenije že zelo zgodaj. Če upoštevamo, da je bil J. A. Scopoli brez dvoma najpomembnejši mož na področju ornitološke taksonomije pri nas, sodobnik in stanovski tovariš Karla Linnéja, s katerim je vzdrževal pisne stike (cf. SOBAN 1995, 2004), lahko rečemo, da smo bili med prvimi. O ptičih je pisal že J. V. Valvasor (1641–1693), mnogi pisci, ki so mu sledili, so posvečali pozornost favnistični in fenološki plati ornitologije, pisali so predvsem prispevke o ptičih iz raznih delov naše domovine, manj so proučevali njihove posamezne skupine (GREGORI 1975/76).

Prvi ornitolog, ki je začel ptiče sistematično obročkati, je bil danski profesor Mortensen (leta 1899). Leta 1900 mu je sledil profesor Northumberland v Angliji, v Nemčiji pa leta 1903 znani ornitolog Thienemann. V presledkih so sledile tudi druge države (PONEBŠEK & PONEBŠEK 1934). Prvi ornitološki zavod za preučevanje selitev ptičev na ozemlju bivše Jugoslavije je bila »Hrvaška ornitološka centrala« v Zagrebu, ki je bila osnovana 1901. leta. Že leta 1910 so začeli s poskusi označevanja ptičev selivcev z obročki zavoda (PLANČIĆ 1934).

V Sloveniji je bil lov na ptiče, vsaj v nekaterih predelih, tradicionalen. Ptiče so lovili zato, da so jih imeli v kletkah ali jih v te namene prodajali, ne smemo pa si zatiskati oči pred dejstvom, da so jih ponekod lovili tudi za to, ali predvsem za to, da so jih jedli. No, to je na srečo že zgodovina (cf. SMERDEL 1992).

Kakor koli že, ljudje so ptiče znali loviti, treba jih je bilo samo organizirano usmerjati, da svojo spretnost uporabijo v raziskovalne namene. V obročkanje. Naravoslovna gibanja, še prav posebno naravovarstvena (na primer znamenita *Spomenica*, ki jo je pokrajinski vladi za Slovenijo v Ljubljani predložil januarja 1920. leta Odsek za varstvo prirode in prirodnih spomenikov), so bila po prvi svetovni vojni pri nas živahna. Na ornitološkem področju so šle stvari nekoliko počasneje. Pomanjkljivost je bila tudi to, da pri nas ni bilo stalne ustanove, kjer bi se mogla smotrno in znanstveno proučevati avifavna slovenskega ozemlja. Bilo je kar nekaj posameznikov, ki so se ukvarjali s to dejavnostjo, vsekakor pa moramo izpostaviti Janka Ponebška (1861–1935). Ni bil samo plodovit pisec (na primer knjiga *Naše ujede* I, 1917), ampak tudi dober organizator. Okoli sebe je zbral krog zagnanih sodelavcev in leta 1926 so ustanovili 'Ornitološki observatorij

v Ljubljani', s katerim se je začelo organizirano delo na področju ornitologije pri nas. Sprva je bil njegov glavni namen opazovanje in obročkanje ptičev. Cilj je bil resno zastavljen, tako glede organizacije zavoda, povezane z njegovim financiranjem, kot tudi glede personalne zasedbe. Na kratko povzamimo osnovne podatke (ANON. 1934), zapisane v I. Izvestjah Ornitološkega observatorija v Ljubljani:

»Pouspešnem posredovanju soustanoviteljev gospodov dr. Stanka Bevka, tedanjega prosvetnega šefa, in dr. Janka Ponebška, finan. nadsvetnika, pri merodajnih oblasteh in odločujočih osebah, se je sprejel buđetni predlog za ustanovitev in vzdrževanje tega zavoda. Od proračunskega leta 1927/1927. dalje se dovoljuje ornitološkemu observatoriju v vsakoletnem državnem proračunu Ministrstva prosvete primeren letni kredit, ki se je zaradi sedanjih slabih gospodarskih razmer - žal - precej zmanjšal, tako da komaj zadostuje za nabavljanje najbolj neobhodnih potrebščin.

Naloga tega zavoda je znanstveno raziskovanje domačega ptičjega življenja, pred vsem ptičje selitve, zlasti z obročkanjem, pa tudi ugotovitev koristnosti ali škodljivosti domačih ptičev ter na ta način koristiti raznim panogam narodnega gospodarstva.

Kot znanstveni zavod spada ornitološka postaja pod okrilje ljubljanskega vseučilišča, deluje pa kot popolnoma samostojen zavod, administrativno podrejen Prosvetnemu oddelku kraljeve banske uprave za dravsko banovino.

Zavodu načeluje in ga upravlja kuratorij, katerega odbor je sestavljen iz sledečih domačih znanstvenikov in strokovnjakov:

Predsednik: dr. Stanko Bevk, prosvetni inšpektor v pokoju,

Podpredsednik: dr. Roman Kenk, izredni profesor na ljubljanskem vseučilišču,

Tajnik in vodja observatorija: dr. Janko Ponebšek, višji finančni svetnik v pokoju,

Pomočnika vodje observatorija: Leopold Egger, revident državnih železnic v pokoju,

Avgust Bukovec, viš. rač. svet. in delegat oddelka za kmetijstvo kr. banske uprave,

Delegati: dr. Jovan Hadži, redni profesor ljubljanskega vseučilišča in njegov delegat,

ing. Anton Šivic, načelnik oddelka za gozdarstvo in njegov delegat,

dr. Fran Kos, kustos in delegat Narodnega muzeja,

notar Mate Hafner, delegat Slovenskega lovškega društva,

urednik Vladimir Kapus, delegat Ribarskega društva v Ljubljani,

člani: ing. dr. Otmar Reiser, vladni svetnik v pokoju, ornitolog,

dr. Fran Mal, upravnik Narodnega muzeja v Ljubljani,

dr. Ivan Lovrenčič, odvetnik in predsednik Slovenskega lovškega društva,

Ferdinand Schulz, preparator v pokoju.

Kot opazovalci delujejo sledeči dobri poznavalci ptic:

dr. Ciril Ažman, profesor v Novem mestu,

Rudolf Achtschin, davčni nadupravitelj v pokoju, Krško,

Ivan Dolinar, šolski upravitelj, Petrovče pri Celju,

Anton Godec, šolski upravitelj in posestnik, Limbuš pri Mariboru,

Venčeslav Hanzlowski, gozdar, Mrzli Studenec,

Stanko Hribernik, gozdar, Bohinjska Bistrica,

Makso Ivanc, davčni upravitelj v pokoju, Cerknica,

Ludovik Jutraš, davčni nadupravitelj, Maribor,

Dušan Kafol, gozdar, Sv. Janez ob Bohinjskem jezeru,

Rihard Koler, davčni nadupravitelj v pokoju, Dolnja Lendava,

Alojzij Kovač, okrajni gozdar, Gornji grad,

Ljudovik Koželj, učitelj, Novo mesto,

Avgust Leitgeb, sodni svetnik, Vrhnika,

*Karel Lichtenberg, grof, Bevke pri Vrhniku,
Robert Lindner, davčni upravitelj v pokoju, Ljubljana,
Alojzij Longo, gozdni čuvaj, Kostanjevica,
Rudolf Lovrenčič, profesor rudarske šole v Celju,
Alfonz Mazlu, učitelj, Ptuj*

*Josip Palme, veleposestnik, Iška vas pri Ljubljani,
Franc Premrov, posestnik, Martinjak pri Cerknici,
Karol Prelesnik, st. in ml., Stahovica pri Kamniku,
Rudolf Pfeiffer, revirni gozdar, Konjice,
Ivan Šega, šolski upravitelj, Jesenice.*

Pri lovljenju in obročkanju ptic se udeležujejo zlasti naslednji sodelavci zavoda:

*Oskar Štrekelj, višji kontrolor državnih železnic,
Feliks Egger, zasebni nameščeneec,*

Božidar Ponebšek, novinar,

Danilo Furlan, stud. phil.,

Adolf Stresen, blagajnik OUZD,

Pavle Kocjan, državni nastavljenec,

Alojzij Snoj, strugar drž. žel.

Stalno lovišče in obročevališče se je nahajalo do konca leta 1933. ob Kamniški Bistrici pri Srednjih Jaršah, nedaleč od Domžal. Ker pa je ta kraj le precej oddaljen od Ljubljane, se je lovišče preselilo bližje, in sicer v Malo vas pri Ježici ob Savi. Pa tudi tukaj se je zavod le začasno nastanil in išče še vedno primernega kraja v bližini Ljubljane, ki naj bi ležal še bolj v križišču ptičjih selilnih potov.»

Slika 1: Predstavniki Orintološkega observatorija v Ljubljani; od leve: vodja dr. Janko Ponebšek, pomočnik Leopold Egger in predsednik kuratorija dr. Stanko Stanko Bevk. (vir: BEVK 1931)

Figure 1: Representatives of the Orintological Observatory in Ljubljana; from left to right: founder Dr Janko Ponebšek, assistant Leopold Egger and curatorium president Dr Stanko Bevk (source: BEVK 1931)

Namenoma smo povzeli seznam celotnega članstva novoustanovljenega Ornitološkega observatorija, z vsemi objavljenimi osebnimi podatki, ki kažejo na težnje, pridobiti čim bolj strokovno podkvano članstvo. Pomembno je tudi, da so bili opazovalci iz različnih krajev in so 'pokrivali' skoraj celotno takratno Slovenijo. Pošiljali so podatke o kraju in času opazovanja posameznih ptičjih vrst, na 'observatoriju' pa so podatke vpisovali na kartice in označevali na zemljevidu. Tako lahko rečemo, da se je že leta 1926 začel **prvi poskus priprave ornitološkega atlasa Slovenije**.

Poleg opazovanj, to je zbiranja favnističnih in fenoloških podatkov, je bila pomembna dejavnost 'observatorija' tudi ugotavljanje selitvenih ptičjih poti. Temu vprašanju so posvečali veliko pozornosti in glede njega skušali ozaveščati čim širši krog ljudi; poudarjali so pomen geografske lege Slovenije, saj preko nje vodijo pomembne selitvene poti (cf. BEVK 1931, 1934; PONEBŠEK 1934). Z dokazi podkrepnjene odgovore je bilo pričakovati samo od sistematičnega obročkanja. Z obročkanjem so začeli leto po ustanovitvi 'observatorija', torej leta 1927. Uspeh obročkanja je bil odvisen od spretnosti pri lovu ptičev.

Kako so pred 80. leti lovili ptiče, da bi jih obročkali, sta zapisala PONEBŠEK & PONEBŠEK (1934). Ker gredo ti načini lova v pozabo, nekaj od tega se je že povsem pozabilo, povzemimo del njenega zapisa, ki obravnava to vprašanje:

Imamo s t a l n a in p r i l o ž n o s t n a lovišče.

A. G o m n o ali stalno lovišče je podobno vrtu, kjer so vsajene rastline z obilnim semenjem, kakor n. pr. konoplje, solnčnice, proso in druge. Tu so nastavljene vsakovrstne mreže, stave in »drevesa« z limanicami. Semkaj se privabi ob času pomladanske oziroma jesenske selitve največ ptičev z vabniki. Iz dobro maskirane utice se opazujejo ptice, ki se usedejo med mreže ali na limanice, na kar se mreža zadrigne, oziroma se poberejo na limanice ujete ptice, ki seveda ne morejo leteti, in se nato obročajo. Ptice, ki se kaj rade love na takem stalnem lovišču, so pinože, pozimi griljčki, čizki, repniki, liščki, kalini in drugi seveda da tudi kaka druga vrsta ptic zaide na tako stalno lovišče.

B. P r i l o ž n o s t n o lovišče je vsak kraj, kjer pripravimo kar mimogrede mrežo ali pa »drevo« z limanicami, kamor privabimo z vabniki ali s čukom raznovrstne ptice, zlasti pa ptice pevke in včasih tudi kako ptico roparico. Tako lovišče je zelo uspešno za lovitev vseh vrst srakoperjev, kobilarjev, smrdokaver, zlasti pa šoj, ki se meseca avgusta lovijo tudi na »čvenk«.

Kot pripomočke pri lovljenju ptic uporabljamo sledeče priprave:

a) L i m a n i c e, to so drobne palčice iz kosteničevja, namazane s svojevrstnim limom, ki ga dobimo iz prekuhanih plodov bele omele in lanenega olja. Take palčice so narahlo nasajene v gole veje umetnega »drevesa« in se takoj oprimejo ptice, kakor hitro se je ta dotakne, vsled česar ptica ne more zleteti in pade na tla. Z bencinom ptico očistimo lima, na kar zopet lahko odleti. Na limanice lovimo navadno vse vrste ptic do velikosti šoj, vendar jih uporabljamo le takrat, če ni drugih pripomočkov pri roki.

b) S t a v e, so navadno iz zvite konjske žime napravljene zanke, vtaknjene v palčice, in sicer v raznih pticam primernih velikosti ter rabijo za vse vrste ptic.

c) M r e ž e, ki so podobne ribiškimi, v obliki vrš, pa tudi eno- in dvokrilne za vse ptice, velike in male.

d) Pasti so navadno v obliki kletk; onih na vzmet ne uporabljamo, ker lahko ranijo ujeto ptico.

e) V a b n i k i, to so v kletkah zaprte posamezne ptice, kakor n. pr. repniki, griljčki, liščki in drugi, ki se oglašajo, kakor hitro slišijo v bližini svoje sovrstnike, ali pa prosto se gibajoči, toda privezani čuki, ki jih posebno ptice pevke kaj hitro zapazijo in jih skušajo, vedoč, da jim podnevi niso nevarni, iz bližine s svojim vpitjem preplašiti, oziroma celo raniti (šoje, vrane). Ptice se med tem vsedejo na »drevo«, polno limanic, ki je vtaknjeno v bližini takega živega vabnika. Tudi nagačena sova ali čuk sta često dober vabnik.

Najprikladnejši dnevni čas za lovljenje ptic se nam zdi zgodnje jutro, nekako od 4. ure pa do 8. ure poleti, spomladi in jeseni pa ves dan ob času selitve. Oblačni dnevi so bolj prikladni za uspešen lov kot jasni in vroči, oziroma soparni ali pa celo deževni dnevi.

V zgornjem zapisu je treba opozoriti na enega od pomenov izraza *gumno*, ki je danes že povsem pozabljen (GREGORI 2000). V pomenu vzdrževanega stalnega lovišča za ptiče ga tudi *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ 2002) ne navaja. Na letaku, ki je izšel kot priloga 'Izvestij', je *gumno* zapisano še v drugačni obliki: »Našemu zavodu je neobhodno potrebna stalna opazovalnica in večje *gumnišče* za lovljenje ptic.«

Priložnost je tudi, da opozorimo na ponavljajočo se napako, namreč, da so kuhali ptičje lepilo iz bele omele, kot navajata tudi avtorja v zgornjem zapisu. V resnici so ga kuhali iz jagod ohmelja, na kar opozarja tudi GREGORI (2000). Domneva, da so mogoče v času nastanka 'Izvestij' zamenjavali belo omelo (*Viscum album*) in ohmelje (*Loranthus europaeus*), ni utemeljena, saj je botanična stroka obe rastlini takrat, in tudi dosti prej, jasno ločevala (CILENŠEK 1892-1896; PISKERNIK 1941). Zanimivo, da tudi Cilenšek piše, da so lepilo za lov ptičev kuhali iz bele omele. Pravi, da »*Omela je ljudem povsod znana, samo da jim rajši rabi spakedrana tujka, kakor lepa domača beseda. Kamor greš, povsod ti doni na ušesa 'lim', in sicer ne samo za grmiček, temveč tudi za snov, ki je služila in služi marsikje še dandanašnji trdosrčnim ljudem v pogubljenje in ugonobitev toli koristnih in ljubih krilatih pevcov.*« Za rumeno omelo, kot on imenuje ohmelje, pravi, da ga ljudstvo imenuje 'lim'. Zmota omenja tudi DE WITT (1978), katerega delo je v slovenščino prevedel in uredil prof. Leon Detela, verjetno pa tudi dopolnil glede ptičjega lepila. Tam je zapisano, da po vsej Sloveniji raste na raznih vrstah hrasta do meter velika polzajedalka *Loranthus europaeus*, navadno ohmelje... »*Iz jagodastih plodov, ki so rumeni in 1 cm veliki, so pripravljali klej za ptičje limanice. Navadno srečujemo zmotno navedbo, da so pripravljali ta klej iz jagod bele omele; njene jagode pa za ta namen niso uporabne, ker osemenje ni klejasto in postane krhko, ko se posuši. Plodno meso navadnega ohmelja pa ostane lepljivo.*« Prednost ohmelju pred belo omelo, kot surovini za kuhanje ptičjega lepila, daje tudi PETAUER (1993).

SMERDEL (1992: 48) v svojem delu o ptičjem lovu v Brdih omenja, da so tam lovili »na 'beščade', paličice, namazane z 'beskom', s ptičjim limom. Ime 'besk, bēks' izvira iz italijanskega vischio – ptičji lim, ta pa iz latinskega imena za rastlino, iz katere naj bi ga pripravljali, za belo omelo (*Viscum album*)«. Nadalje (str. 55) v pripovedi starega tičarja pravi, da je lim pripravljali iz rumenih jagod ohmelja, rastline, ki zajeda povečini hraste, 'bēks' z *jablan pa je bil slab*'. V opombi omenja Valvasorja, ki v 'Slavi' iz leta 1689 opisuje pripravo ptičjega lepila, za ta namen pa so *klestili hrastove omele*.

Še beseda o *kosteničevju*, katerega poganjke naj bi uporabljali za limanice (PONEBŠEK & PONEBŠEK 1934). Po besedah oseb, ki se še spominjajo lova na limanice (Janez Dovič, Stane Kos, Dare Šere ...), so v ta namen uporabljali izključno poganjke *kaline* (*Ligustrum vulgare*) in ne *kosteničevja* (*Lonicera* spp.), ki pravzaprav nima primernih poganjkov. PETAUER (1993) med soznačnicami za kalino navaja tudi ime *kosteničevje*, kar nam dovoljuje zaključek, da sta avtorja, ki govorita o *kosteničevju*, imela v mislih kalino.

Z ustanovitvijo 'Ornitološkega observatorija v Ljubljani', točneje, leto po ustanovitvi, se je pri nas začelo uradno obročkanje ptičev. Prvi poskusi, s prav nepričakovanim uspehom, segajo nekaj let nazaj. Jurij Brandl, izdelovalec orgel v Mariboru, je imel dve mladi beli štorclji, ki ju je opremil z obročkom s svojim naslovom. Sredi septembra leta 1909 sta mu štorclji ušli in eno od njiju so ustrelili pri kraju Rocella Jonica v italijanski provinci Reggio di Calabria (38° 20' s. š. in 16° 25' v. d.) konec istega meseca. Zračna razdalja, ki jo je preletela, je bila 950 km (REISER 1925; PONEBŠEK 1934).

Kot je bilo že povedano, je 'observatorij' svoje stalno lovišče ob Kamniški Bistrici leta 1933 preselil v Malo vas pri Ježici ob Savi. Uporabljali so šest vrst aluminijevih obročkov, na manjših je

bil napis 'LJUBLJANA' z ustrežno številko, na velikih pa je bil poleg številke še napis 'OBSERV. ORN. LJUBLJANA'. Število ujetih in obročkanih ptičev se je postopoma večalo, od 134 leta 1927 do 864 leta 1933. V teh letih so obročkali vsega skupaj 2938 ptičev, ki so pripadali 60 vrstam (PONEBŠEK & PONEBŠEK 1934). Uspehi so sledili že kmalu. Od omenjenega števila obročkanih ptičev je bilo, lokalno ali v tujini, ponovno ujetih 30, pripadale pa so 8 različnim vrstam, poleg tega so zapisali še 17 najdb v tujini obročkanih ptičev. Prvi uspeh 'observatorija' je bila najdba grahaste penice, *Sylvia nisoria*, ki so jo obročkali 3. julija 1927, ponovno ujeli pa 28. junija 1928 na istem mestu na Ljubljanskem barju. Prva najdba, ki je sprožila mnoge razprave med evropskimi ornitologi, je bila najdba rjavega srakoperja *Lanius collurio*, ki so ga obročkali v Sloveniji, najden pa je bil v kraju Amalias na Peloponezu konec avgusta 1930 in je obroček nosil okoli 2 meseca. Po tej najdbi je bilo mogoče sklepati, da selitev poteka ob morski obali v jugovzhodni smeri, ob bosporski, azijski, afriški selitveni poti (PONEBŠEK 1934).

O zgodovini obročkovaške dejavnosti med leti 1926 in 1976 je pisal Božič (1975/76). Nekatere podatke povzemamo po tem delu.

Ob ustanovitvi je imel Ornitološki observatorij sedež v Narodnem muzeju v Ljubljani. Smrt dr. Janka Ponebška 1935. leta je hudo prizadela vsa ornitološka prizadevanja, saj je bil gonilna sila, tako na upravnem kot tudi na strokovnem področju. Pozneje se je Observatorij preselil v prostore na Kolodvorski 11, kjer je dočkal konec druge svetovne vojne. Vendar pa delovanje v času vojne ni bilo prekinjeno. Ustrezno dovoljenje za nemoten potek obročkovaške dejavnosti so izdale tako italijanske kot po letu 1943 tudi nemške okupacijske oblasti (dovoljenji sta v arhivu D. Šereta).

Zaradi neprimernih prostorov so si delavci Ornitološkega observatorija prizadevali dobiti prostor za lastno stavbo. Uspelo jim je dobiti parcelo ob Cesti dveh cesarjev, ki je bila kasneje odvezta, dobili pa so novo v Tomačevem. V teh letih je imel 'observatorij' na Ljubljanskem barju opazovalnico na 2,5 ha veliki parceli (bivši lastnik je bila semenarna 'Sever'). Iz neznanih razlogov so jo opustili in barako prodali. Spomladi leta 1949 se je 'observatorij' preselil v Tomačevo, jeseni istega leta pa v Stožice, v leseno barako, poleg katere so postavili temelje za novo stavbo, ki so jo dogradili v letih od 1953 do 1955. Že po letu 1950 je dobil 'observatorij' novo parcelo na Barju, ki pa jo je naraščajoče smetišče enostavno zasulo. Vse te selitve in težave z dodelitvijo primerne prostora za postavitev lastne stavbe so zaviralno vplivale na celotno delovanje na ornitološkem področju.

Slika 2: Znak »Ornitološkega observatorija« v času po 2. svetovni vojni. Foto: D. ŠERE

Figure 2: Symbol of the »Ornithological Observatory« in post World-War II period. Photo: D. ŠERE

Leta 1944 se je naravoslovni del Narodnega muzeja odcepil kot samostojni Prirodoslovni muzej Slovenije, ki je odslej, vse do zdaj, vključeval tudi ornitološko dejavnost. Ornitološki observatorij se je kasneje preimenoval v Ornitološki zavod in glede upravljanja ohranil določeno avtonomnost. Leta 1959 se je združil s Prirodoslovnim muzejem tudi v enotno upravo, preimenoval se je v Oddelek za ornitološka opazovanja ali na kratko Ornitološki oddelek, njegov vodja pa je bil za poslovanje oddelka neposredno odgovoren upravniku Prirodoslovnega muzeja. Kasneje se je preimenoval v Kustodiat za ornitologijo Prirodoslovnega muzeja Slovenije. Leta 2002 se je združil v enotni Kustodiat za vretenčarje, v okviru katerega poteka obročkvalna dejavnost kot 'Slovenski center za obročkanje ptičev', kar je zapisano v statutu PMS. Stavba v Stožicah, v kateri je bil sedež obročkvalske dejavnosti, je bila leta 1988 (pogodba z SCT, dokončna zemljiškoknjižna ureditev pa je bila leta 1993) zamenjana za dve stanovanjski enoti na Žibertovi 1 v Ljubljani, kjer sta sedaj sedež Kustodiata za vretenčarje in velik del študijske zbirke vretenčarjev, ornitološka dejavnost pa poteka v prostorih Prirodoslovnega muzeja Slovenije.

Ob ustanovitvi Ornitološkega observatorija leta 1926 je iniciator in gonilna sila na ornitološkem področju, dr. Janko Ponebšek, prinesel s seboj bogato 'doto' v obliki ornitološke knjižnice. Kasneje so knjižnico še dopolnjevali. Leta 1944 se je Narodni muzej razdelil na dva samostojna in neodvisna muzeja, na Kulturno zgodovinski muzej (Narodni muzej) in Prirodoslovni muzej (KOS 1944). Takrat je velik del knjižnice ostal v Narodnem muzeju, kjer je še sedaj.

Obročkvalsko dejavnost so udeleževali ljudje, ki so bili bodisi zaposleni na 'observatoriju' bodisi kot zunanji sodelavci. Prav na slednjih je vedno temeljil obseg opravljene terenskega dela in posledično tudi uspehov. Že kmalu po začetku delovanja sta 'observatorij' doleteli dve težki izgubi. Najprej je leta 1931 umrl Leopold Egger, eden od ustanoviteljev in odličen poznavalec naše avifavne, leta 1935 pa je umrl še dr. Janko Ponebšek, vodja in gonilna sila 'observatorija'. Božič (1975/76) omenja, da sta Janka Ponebška nasledila Rafael Bačar in za njim Oskar Štrekelj, vendar nam potrditve te navedbe ni uspelo dobiti. Božidar Ponebšek, sin Janka Ponebška, je v letih 1933–1938 na 'observatoriju' deloval kot honorarni nastavljenec, maja 1938 pa je bil sprejet 'v službo države kot dnevničar na Ornitološkem observatoriju v Ljubljani'. Po očetovi smrti je vodil observatorij, vodja je ostal vse do upokojitve julija leta 1960, nato pa je bil honorarni vodja do konca leta 1964. Od leta 1964 do 1967 je zasedal njegovo mesto Janez Gregori, od leta 1971 naprej pa Ivo Božič.

Od ustanovitve 'observatorija' do zdaj so se izmenjevali tamkajšnji uslužbenci. Vsako leto je naraščala potreba po obročkih, ki jih je bilo treba seveda narediti. Zanimivo je, da so jih najprej izdelovali zaporniki. Že pred drugo svetovno vojno pa se je zaposlil na 'observatoriju' France Černe, ki je izdeloval obročke ter obročkal ptiče. Žal je življenje končal leta 1945 v koncentracijskem taborišču Mauthausen. Že med vojno se je zaposlil Avgust Colja in ostal na tem mestu do leta 1949. Tudi on je izdeloval obročke, lovil in obročkal ptiče ter zbiral podatke o avifavni Slovenije. Januarja 1950 je prišel na njegovo mesto Leopold Breskvar, ki je bil zelo dejaven pri izdelovanju obročkov ter pri lovu in obročkanju ptičev. Tu je bil do svoje upokojitve januarja leta 1970, nato pa je bilo delovno mesto nekaj časa prosto. Z obročkvalsko dejavnostjo se je ukvarjal tudi Janez Dovič, ki je leta 1950 začel kot prostovoljec, od januarja 1951. leta do konca marca 1993. leta pa zaposlen na Ornitološkem oddelku kot preparator. Tudi preparator Lojze Šmuc, prav tako zaposlen na Ornitološkem oddelku, je od marca 1948 do marca 1983, občasno obročkal ptiče.

V letih od 1967 do 1971 je dejavnost Kustodiata za ornitologijo močno nazadovala, vendar po zaslugi nekaterih prostovoljnih sodelavcev, ki so še naprej obročkali, vsaj obročkanje ni zamrlo. Od avgusta 1971 je obročke delal honorarno Dare Šere, ob pomoči Jožeta Gračnerja, leta 1974 pa je bil že redno zaposlen, kar je še sedaj. Poleg izdelovanja obročkov, lova in obročkanja je poskrbel tudi za razširitev mreže zunanjih sodelavcev. Postopoma, in dokončno leta 1983, je prevzel vse zadolžitve, povezane z obročkanjem ptičev v Sloveniji. Leta 1987 je organiziral, da je s pomočjo zunanjih sodelavcev začela delovati Ornitološka postaja Vrhnika.

Obročkovalska dejavnost se je vse bolj širila in ozko grlo je postalo izdelovanje obročkov, saj se je njihova letna poraba že približevala številki 100 000. Razpravljalo se je, da bi obročke začeli izdelovati strojno sami, vendar se račun niti približno ni izšel. Končno so ponudili rešitev švedski izdelovalci, ki so delali usluge vse več evropskim obročkavalnim centrom. Tudi naš Ornitološki kustodiat se je povezal z njimi in leta 1985 je steklo sodelovanje. Najprej so izdelovali obročke samo za najpogostjše vrste (premera 2,5 mm), leta 1994 pa so začeli dobavljati tudi manjše velikosti (premera 2,3 mm). Leta 2003 so začeli izdelovati še serijo E (za drozge, pobrežnike ...) in CL (za srakoperje, vijeglavko, pobrežnike, malega detla ...) ter leta 2006 obročke za labode. V letu 2007 smo prejeli tudi obročke za vodomce in štorlkje. Leta 2008 so začeli na Švedskem izdelovati za nas tudi obročke serije T (za šojo, srako, skobca ...).

Sodelovanje s tujino ni šlo brez zapletov, saj ni bilo dovolj zbrati denar samo za plačilo obročkov. Zaradi visokih carinskih dajatev smo uporabili brezcarinsko izvedbo, saj so se obročki uporabljali za 'splošno dobro'; po vzoru Martina Krpana so prijatelji poskrbeli, da so obročki pravočasno prispeli v muzej. Šele z osamosvojitvijo je bilo ugodno rešeno tudi vprašanje nakupa obročkov v tujini.

Po 2. svetovni vojni je na obročkih pisalo Jugoslavija, sčasoma pa smo vse bolj uveljavljali svojo avtonomnost tudi na tem področju. Na nekaterih obročkih so bile oznake SLO že pred letom 1991. Ko se je Slovenija osamosvojila, je bil na vseh serijah obročkov poleg napisa LJUBLJANA še SLOVENIJA.

Velika sprememba je nastala leta 1973, ko je bil lov na limanice opuščen in dovoljen izključno samo z ustreznimi najlonskimi mrežami. Z njimi je postal lov učinkovitejši, povečalo se je število ujetih vrst, zbrani pa tudi prvi biometrični podatki za različne vrste ptičev. Organizirani so bili prvi tečaji izobraževanja prihodnjih obročkovalcev, razmišljati smo začeli, da bi osnovali stalno obročkovalsko postajo, ki bi delovala ves čas ptičje jesenske migracije. Za sodelavce obročkovalce je Dare Šere pripravil skromen, a za takratne razmere še kako uporaben priročnik (ŠERE 1976), saj ustreznih ključev za določanje takrat pri nas ni bilo. Kasneje je poskrbel še za dve izdaji bolj izpopolnjenih priročnikov (ŠERE 1998, 2000).

Prezrti ne smejo ostati naporu Iztoka Geistra, ki je populariziral ornitološko dejavnost, še prav posebno obročkovalsko, predvsem s številnimi članki v poljudnih naravoslovnih in strokovnih revijah (npr. Proteus, Varstvo narave, Pionir). Njegova knjiga 'Slovenske ptice' (GEISTER 1980) pomeni prelomnico v naših odnosih do ornitološkega dela, dobili smo prvi 'priročnik za opazovanje in proučevanje ptic', kot je sam podnaslovil knjigo. Predvsem njegova zasluga je, da so obročkovalci poleg obročkanja samega začeli zbirati tudi biometrične podatke in podatke o starosti vseh ujetih ptičev.

Že kmalu po začetku zbiranja je biometrične podatke D. Šere posredoval Heinzu Bubu ob pripravi monografije o brškinji, svilnici, cvrčalcih in trstnicah (BUB & DORSCH 1988). Tako so bili v tujini prvič objavljeni biometrični podatki ptičev, ujetih v Sloveniji.

Z lovom na mreže so se ujele tudi vrste, ki v Sloveniji do tedaj niso bile poznane, za nekatere, do tedaj obravnavane kot redke pri nas, pa se je izkazalo, da so običajni preletniki. Stalna obročkovalska postaja je bila osnovana leta 1987 na robu Ljubljanskega barja pri Vrhniku. Obročkanje je potekalo vsako leto nepretrgoma in ves dan od sredine julija do konca oktobra. Prvič smo se pridružili mednarodnemu projektu raziskovanja migracij trstnic, poznanemu pod imenom 'Acroproject'. Po letu 1997 smo izdajali, predvsem za sodelavce obročkovalce, 'Novice za obročkovalce' (ŠERE 1997, 1998, 2000), kjer so objavljeni podatki o številu obročkanih ptičev in naše najdbe na tujem (ŠERE 2001). Izšle so tri številke 'novic'. Obročkovalna postaja Vrhnika je v polni meri delovala do leta 2004, od tedaj pa jo sodelavci uporabljajo občasno.

Veliko pozornosti smo posvečali kmečkim lastovkam *Hirundo rustica* in jih vsako leto uspešno obročkali. Izjemno število obročkanih je bilo doseženo v letih 1989 in 1994 (22 482 in 23 120 kmečkih lastovk). Leta 1997 smo jih v okviru projekta EURING obročkali 21 047, njihove najdbe

pa so sporočali iz Italije, z Malte, iz Francije, Alžirije, Maroka, Zaira, Centralnoafriške republike, Zambije, Južnoafriške republike in Izraela (SERE 1998). V zvezi s kmečkimi lastovkami omenimo še, da je Prirodoslovni muzej Slovenije leta 2002 prejel prvo *'Nagrada družbe Ford za ohranjanje naravne in kulturne dediščine'*, ali kratko *'Fordovo nagrado'*, za katero sta razpis pripravila Ford Motor Company in Summit motors, Ljubljana d.o.o. Žirija je med 51 prispelimi deli za najboljšega razglasila prispevek *'Kje v Afriki prezimujejo slovenske kmačke lastovke (Hirundo rustica)'*, ki ga je pripravil Dare Šere.

Ves čas je bil uspeh obročkovaške dejavnosti precej odvisen od zunanjih sodelavcev, ki so požrtvovalno lovili ptiče in jih obročkali. Začetni seznam zunanjih sodelavcev ob ustanovitvi 'observatorija' smo povzeli iz 'Izvestij'. Število sodelavcev je postopoma naraščalo in tudi nihalo. Zadnja leta ima Prirodoslovni muzej Slovenije okoli 60 zunanjih sodelavcev. Seznam vseh dosedanjih sodelavcev obročkovašev je objavljen na straneh 17 do 22. Kot zahtevajo zakonska določila, ima muzej za obročkovaško dejavnost ustreznega dovoljenja, ki jih izdaja Agencija Republike Slovenije za okolje (ARSO) pri Ministrstvu za okolje in prostor. Na tej podlagi muzej izdaja dovoljenja vsem svojim sodelavcem.

V Sloveniji je naraščalo število obročkanih ptičev. K temu so prispevali predvsem nekateri sodelavci, ki so dosegali izjemne rezultate v posameznih letih. Tako je en sam sodelavec (Iztok Vreš, leta 2004) obročkal 20822 ptičev, sledijo mu štirje: 16931 (Brane Lapanja, leta 2003), 14326 (Rudolf Tekavčič, leta 2007), 9594 (Milovan Keber, leta 2007) in 8647 (Peter Grošel, leta 2008). Za tako izjemne rezultate ima prav gotovo zaslugi tudi nova metoda privabljanja ptičev, imenovana 'nočni efekt', ki jo uporabljamo od leta 1994. Njeno bistvo je, da ponoči predvajamo posnetek petja vrtnice, v ozadju pa so še glasovi drugih vrst, kar privabi številne ptiče, da prenočujejo v bližini mrež in je uspeh jutranjega lova veliko učinkovitejši (SERE 2001). Največ ptičev je bilo do sedaj obročkanih leta 2003 in 2004, ko je presešlo število 125000.

Prirodoslovni muzej je leta 2000 naročil poseben računalniški program za vnašanje podatkov o obročkanih ptičih, ki je prilagojen za neodvisno uporabo v povezavi s programi WINDOWS 95, 98 in 2000. Tako sodelavci končno poročilo oddajajo na disketah (SERE 2001), v novejšem času pa tudi na drugih medijih.

Prispevek zunanjih sodelavcev je neizmerljivo velik, če upoštevamo, da za svoj denar kupujejo ustrezno opremo, kot so mreže, tehtnice in zvočna tehnika, krijejo stroške prevozov na teren in opravljajo tisoče ur prostovoljnega dela in veliko časa porabijo za pripravo računalniško oblikovanih letnih poročil. Pomembno je tudi stalno samoizobraževanje sodelavcev, da ostajajo na potrebni strokovni ravni, saj poteka obročkanje po mednarodno dogovorjeni in medsebojno primerljivi metodi.

Nakup obročkov je povezan z denarjem, ki ga za ta namen vedno primanjkuje. Dolžni smo zahvalo zunanjim sponzorjem, ki nas nesebično denarno podpirajo. Pri tej pomoči sta zlasti zvesta HIT Gorica in tiskarna Schwarz, občasno pa se nas spomnijo še nekateri drugi. Tudi na tem mestu jim gre naša iskrena zahvala.

Kljub prikazanim uspehom obročkovaškega dela v muzeju je treba pokazati tudi na spremljajoče težave, ki se kar kopičijo. Predvsem je pereče kadrovsko vprašanje. Vse delo, stiki s sodelavci, izobraževanje in delo z najdbami samimi je na plečih enega samega človeka, Dareteta Šereta. Delo za zdaj poteka tekoče, tako stanje pa ne more trajati v nedogled. Že kronično je pomanjkanje denarja, iz leta v leto ga skušamo nastrgati vsaj za nakup obročkov. Sodelavci sami želijo več povezav med seboj, kar bi se odražalo tudi v delovnem elanu, s tem pa bi naraslo zanimanje za lov in obročkanje ptičev tudi med morebitnimi novimi sodelavci. Zaskrbljujoče je namreč, da med sodelavci ni podmladka, ki bi ohranjal tradicijo obvladovanja tehničnih znanj in nadaljeval delo obročkovašev. Povprečna starost zdajšnjih sodelavcev ni najboljša popotnica za prihodnje. Ne nazadnje, priznati je treba, da je bilo premalo poskrbljeno, da bi rezultati obročkovaške

dejavnosti v ustrezni obliki prišli v širši krog ornitološke stroke. Nepošteno bi bilo, če bi za to krivili pomanjkanje denarja.

In kako naprej? Seveda je naša želja, da nadaljujemo tradicijo obročkanja ptičev v Sloveniji in jo po možnosti skušamo razširiti. Zato pa bo treba marsikaj narediti in tudi spremeniti.

Najprej je treba rešiti kadrovsko vprašanje. Če želimo, da obročkova dejavnost ostane v takem obsegu, kot je zdaj, je nujna kadrovska okrepitev. Vsaj takšna, kot je to v drugih obročkovalskih centrih po Evropi, ki, ne nazadnje, niti ne opravljajo te dejavnosti v tako velikem obsegu kot pri nas. Po rešitvi kadrovskih vprašanj je treba težiti, da bi se dejavnost še razširila.

Pri državnih organih je treba doseči dolgoročno zagotavljanje denarnih sredstev za nakup obročkov in ostalo nemoteno izvajanje dejavnosti. Denar je treba dobiti tudi s primernimi projekti, kar bi zagotavljalo potreben razvoj dejavnosti.

Zagotoviti je treba večji pretok strokovnih in tehničnih informacij med muzejem in zunanjimi sodelavci obročkovačci in pretok informacij med sodelavci samimi.

Več pozornosti je treba posvetiti promociji dejavnosti in vzgoji, kar bi pomagalo reševati pereče vprašanje podmladka zunanjih sodelavcev obročkovačev.

Summary

In the past, bird trapping was traditional in some parts of Slovenia, its purpose being to keep birds in cages or to trade with them; they were caught for food only exceptionally. Knowledge of birds and ways of trapping them were at a high level, and the birders merely needed to be organised in order to use their knowledge and skills for research purposes. Janko Ponebšek gathered several birders around him and in 1926 founded the »Ornithological Observatory in Ljubljana«, through which Slovenia embarked on an organized work in the sphere of ornithology, its prime goal being bird watching and ringing. Ponebšek attempted to acquire as professional and proficient members as possible, apart from getting them from different parts of Slovenia, which eventually enabled them to cover almost the entire Slovenia of that time. At the »observatory«, the data on places and time of observations of individual bird species were entered into cards and marked on the map. Thus we can claim that the first attempt at preparing the ornithological atlas of Slovenia was made as early as in 1926. Officially, however, ringing in Slovenia was launched in 1927.

Apart from gathering faunistic and phenological data, the »observatory's« most significant activity was ascertaining the birds' migration routes. They devoted much attention to this issue and tried to build public awareness in this respect, emphasising the geographical position of Slovenia and several important migration routes leading over it. But answers, substantiated on evidence, could have been expected only from systematic ringing.

In those times, birds were trapped at makeshift trapping sites, although there were some permanent sites of this kind as well. They were caught with lime-twigs made of thin lignified wild privet (*Ligustrum vulgare*) shoots, while the lime was made of the fruits of *Loranthus europaeus*, and not of *Viscum album*, as often mistakenly believed.

The first ringing attempts, with fairly unexpected results, were made exactly a century ago. Jurij Brandl, an organ maker from Maribor, kept two young white storks at home and fitted them with rings carrying his address. In mid September 1909, the storks escaped, and at the end of the same month one of them was shot near the town of Rocella Jonica in the Italian province of Reggio di Calabria. The distance covered by it was 950 km.

In the early ringing period, six types of aluminium rings were used: the smallest among them carried the inscription »LJUBLJANA« together with a suitable number, while on the bigger rings the words »OBSERV. ORN. LJUBLJANA« were inscribed apart from the suitable number. The numbers of caught and ringed birds increased gradually, i.e. from 134 in 1927 to 864 in 1933. In these years, a total of 2,938 birds belonging to 60 different species were ringed. Of the above

mentioned ringed birds, 30 (belonging to 8 species) were recaptured locally or abroad, while 17 recoveries were made in terms of birds ringed abroad. The first major success was the recovery of a Barred Warbler *Sylvia nisoria* ringed on July 3rd 1927 at Ljubljansko barje and recaptured on June 28th at the same spot. The first recovery that triggered numerous debates among European ornithologists was a Red-backed Shrike *Lanius collurio* that was ringed in Slovenia and caught in Amalias in the Peloponnese at the end of August 1930, after carrying the ring for about two months. After this recovery it could be inferred that the Red-backed Shrike's migration takes place along the coast in the southeastern direction. During World War II, the ringing activities in Slovenia were not interrupted.

In 1944, the natural history part of the National Museum of Slovenian acquired the status of independent Slovenian Natural History Museum and has covered the ornithological activities since then as well. In 2002, the uniform Vertebrates Custodiate was founded, within which ringing activities have been carried out by the »Slovenian Bird Ringing Centre«.

Each year, the need for rings has become increasingly greater, and they simply had to be made. It may be interesting that initially they were made by prisoners, while later on their production was assumed by non-resident associates and regular employees. The bird ringing activity has continued to spread, and the production of rings became a true bottleneck, considering that the annual use of rings approached the number of 100,000. In 1985, a contract was signed with a Swedish ring manufacturer. At first, only rings of »standard« size were made, but in 1994 smaller rings began to be supplied, too. In 2003, series E and CL rings were further made, as well as rings for swans, while in 2007 rings for kingfishers and storks were ordered.

In August 1971, rings began to be made by our associates Dare Šere and Jože Gračner. In 1974, however, Šere became a regular employee of the Slovenian Museum of Natural History and has remained so till this very day. Apart from taking care of rings, trapping and ringing, he has gradually and in 1983 finally assumed all the duties associated with the widening of non-resident associates' network. As far as bird recoveries are concerned, he made permanent contacts with ringing centres all over Europe and outside it – wherever our birds happen to migrate. Special manuals for bird ringers have also been made by him.

After World War II, the word JUGOSLAVIJA was inscribed on the rings, but gradually we began to implement our autonomy in this field as well. On some rings, the inscription SLO appeared even prior to 1991, when Slovenia gained its independence, while after that year all series of rings also carried the inscription SLOVENIJA besides LJUBLJANA.

In Slovenia, bird catching with lime-twigs was banned in 1973 and has since then been allowed exclusively with suitable nylon nets. With their aid, bird trapping has become much more efficient; the numbers of caught birds have greatly increased and the first biometric data on various bird species have been gathered. The very first bird ringing courses were organised and there were people who believed that permanent bird ringing grounds should be established and manned through the entire birds' autumn migration.

The book Slovenian Birds (*Slovenske ptice*, 1980) by Iztok Geister was a turning point in our relationship with ornithological work, for we acquired the very first »bird watching and bird study manual«, as written in the book's subtitle. Apart from ringing itself, the ringers began to gather biometric data and data on the age of all trapped birds.

With the aid of mist nets, the species that had been previously unknown in Slovenia have been caught, whereas for some, which had till then been dealt with as rare in our country, it turned out that they were just ordinary passage migrants. A permanent trapping station was established in 1987 at Vrhnika on the edge of Ljubljansko barje. Ringing took place every single year (without a break) and every day from mid July till the end of October. For the first time, a cooperation in an international project covering the migration of warblers known as »Acroproject« was implemented.

After 1997, D. Šere wrote the booklet »Ornithological News for Bird Ringers«, in which data on the numbers of ringed birds and recoveries of our birds abroad were published. Three numbers of this particular booklet were published. Vrhnika trapping station functioned fully till 2004; since then, it has been occasionally used by our associates.

Much attention has been dedicated to Barn Swallows *Hirundo rustica* and their regular annual ringing. Exceptional numbers of ringed swallows were recorded in 1989 (22,482 ind.) and in 1994 (23,120 ind.). In 1997, 21,047 were ringed within the EURING project, while their recoveries were reported from Italy, Malta, France, Algeria, Morocco, Zaire, Central African Republic, Zambia, Republic of South Africa, and Israel.

All the time, the success of our ringing activities greatly depended on our non-resident associates, who have been so unselfishly trapping and ringing the caught birds. A list of non-resident associates during the founding of the »observatory« was published by »Izvestije«. The number of our participants gradually increased – and oscillated at the same time. In the last few years, the Slovenian Museum of Natural History has had some 60 non-resident associates, with the list of all bird ringers till now published on pages 17 to 22. As required by legal stipulations, the Museum has all the necessary permits needed for our ringing activities, issued by the Environment Agency of Slovenia (ARSO) working within the national Ministry of the Environment and Spatial Planning. On this basis, the Museum issues licences to all our associates.

Together with the number of non-resident associates, the number of ringed birds has risen in Slovenia as well, reaching 113,569 in 2007. This great success was due particularly to certain associates who have reached some truly exceptional results. In 2004, for example, a single associate ringed no less than 20,822 birds followed by four associates with 16,931 (in 2003), 14,326 (in 2007), 9,594 (in 2007) and 8,647 (in 2008) ringed birds. These excellent results can also be attributed to the new bird attracting method called »the night effect«, which has been in use since 1995. The essence of this method lies in selected bird singing records being played at night, which attract numerous birds to spend the night in the vicinity of the nets, and the success of morning trapping is guaranteed. The greatest number of birds have till now been ringed in 2003 and 2004, when exceeding the number of 125,000.

Since 2000, the Slovenian Museum of Natural History has gradually introduced a computer programme for the entry of data on ringed birds, adapted for independent use in connection with WINDOWS 95, 98 and 2000 programmes. All our associates furnish us with their final reports in different electronic forms.

The contribution by our non-resident partners is huge considering that they are purchasing suitable equipment, such as nets, scales and audio appliances, at their own cost, that they themselves cover the expenses of transport to the various trapping grounds, that they do thousands of volunteer hours and spend much time for the preparation of computer processed reports. Highly significant is also their constant self-education in order to remain at a suitable professional level, since ringing is implemented according to an agreed and mutually comparable method.

In spite of the successful ringing activities carried out within the Museum, we should underline certain problems piling up in this respect as well. The most critical issue is the personnel. The entire work, contacts with non-resident partners, training and work concerning bird recoveries lie on the shoulders of a single man – Dare Šere. For the time being, the work still runs fairly smoothly, but it simply cannot continue in this way for long. Particularly chronic is the lack of money, which we have attempted to scrape together, from year to year, at least for the purchase of rings. The associates themselves would like to have more frequent contacts with each other, which would no doubt result in a greater working zeal and, in turn, in a greater interest in bird trapping and ringing among new potential associates. Namely, it is quite alarming that there are no young people among our partners, who would carry on the tradition of mastering technical skills and continue the work

of ringers. The average age of our current associates certainly isn't the best predictor of the future events in this field. Last but not least we must admit that not enough has been done for the results of our ringing activities reaching a wider circle of ornithological profession in a suitable form. And it would be highly unfair to blame this merely on the lack of money.

So what can be done in this respect? Our wish is, of course, to carry on the ringing tradition in Slovenia and even expand it, if at all possible. But in order to achieve these goals, much remains to be done and changed at the same time.

First of all, the personnel issue must be solved. If we wish to retain the extent of current ringing activities, the personnel should be implicitly reinforced – at least to the extent as known in other ringing centres across Europe which, after all, carry out their work even on a smaller scale as we do. We of course must strive to expand these activities even further.

We must provide for a long-term acquisition of financial means by state bodies, i.e. for the purchase of rings and undisturbed implementation of ringing activities. Financial means should also be obtained through suitable projects, which would provide for a needed development of our ringing activities.

We should provide for a greater flow-through of specialist and technical information between the Museum and non-resident associates-ringers, as well as between the associates themselves.

More attention should be dedicated to the promotion of our activities and training, which would certainly mitigate the problem of recruiting young people as our non-resident ringing associates.

Zahvala

Vsem, ki so mi pri pisanju stali ob strani z nasveti in posredovali dragocene ustne podatke. To so bili predvsem Dare Šere, Ivo Božič, Janez Dovič, Stane Kos in †Lojze Šmuc.

Literatura

- ANON., 1934: Ornitološki observatorij v Ljubljani. *I. Izvestje Ornitološkega observatorija v Ljubljani, 1926–1933*. Kuratorij Ornit. observatorija v Ljubljani, pp. 3–5.
- BEVK, S., 1931: O ptičji selitvi. *Ilustracija*, 3 (3): 98–99.
- BEVK, S., 1934: O ptičji selitvi. *I. Izvestje Ornitološkega observatorija v Ljubljani, 1926–1933*. Kuratorij Ornit. observatorija v Ljubljani, pp. 13–18.
- BOŽIČ, I., 1975/76: Slovenska ornitologija med leti 1926–1976. *Proteus* 38 (7): 247–250.
- BUB, H., H. DORSCH, 1988: *Kennzeichen und Mauser europäischer Singvögel, 4. Teil: Cistensänger, Seidensänger, Schwirle und Rohrsänger*. Die Neue Brehm-Bücherei, Wittenberg Lutherstadt: A. Ziemsen Verlag, 221 pp.
- CILENŠEK, M. 1892–1896: *Naše škodljive rastline v podobi in besedi*. Družba sv. Mohorja v Celovcu, 768 pp.
- GEISTER, I., 1980: *Slovenske ptice. Priročnik za opazovanje in proučevanje ptic*. Mladinska knjiga, 471 pp.
- GREGORI, J., 1975/76: Ornitologija na ozemlju današnje Slovenije do leta 1926. *Proteus* 38 (7): 244–246.
- GREGORI, J., 2000: Kako so včasih pripravljali ptičji lim in lovili ptiče na limanice. *Proteus*, 62 (7): 324–326.
- KOS, F., 1944: Postanek in razvoj Prirodoslovnega muzeja v Ljubljani. *Prirodoslovna izvestja, glasilo Prirodoslovnega muzeja v Ljubljani*, pp. 199–219.
- PETAUER, T., 1993: *Leksikon rastlinskih bogastev*. Tehniška založba Slovenije, 684 pp.
- PISKERNIK, ANGELA., 1941: *Ključ za določanje cvetnic in praprotnic*. Založila Banovinska zaloga šolskih knjig in učil, Ljubljana, 371 pp.

- PLANČIĆ, J., 1934: Ornitološko odjeljenje Zavoda za primijenjenu zoologiju Savske banovine u Zagrebu. *I. Izvestje Ornitološkega observatorija v Ljubljani, 1926–1933*. Kuratorij Ornit. observatorija v Ljubljani, pp. 5–7.
- PONEBŠEK, B., 1934: Slovenija na križišču selilnih potov. *I. Izvestje Ornitološkega observatorija v Ljubljani, 1926–1933*. Kuratorij Ornit. observatorija v Ljubljani, pp. 20–22.
- PONEBŠEK, B., 1944: Ornitološki observatorij. *Lovski zbornik, SLD*, pp. 63–67.
- PONEBŠEK, J., 1934: Dosedanji uspehi zavoda. *I. Izvestje Ornitološkega observatorija v Ljubljani, 1926–1933*. Kuratorij Ornit. observatorija v Ljubljani, pp. 26–36.
- PONEBŠEK, J., B. PONEBŠEK, 1934: Kako lovimo in kako obročkamo. *I. Izvestje Ornitološkega observatorija v Ljubljani, 1926–1933*. Kuratorij Ornit. observatorija v Ljubljani, pp. 22–26.
- REISER, O., 1925: *Die Vögel von Marburg an der Drau*. Graz, 143 pp.
- REISER, O., 1934 a: Die Entwicklung der Ornithologie. *I. Izvestje Ornitološkega observatorija v Ljubljani, 1926–1933*. Kuratorij Ornit. observatorija v Ljubljani, pp. 7–12.
- REISER, O., 1934 b: Razvoj ornitologije. *I. Izvestje Ornitološkega observatorija v Ljubljani, 1926–1933*. Kuratorij Ornit. observatorija v Ljubljani, pp. 12–13.
- SMERDEL, INJA, 1992: Med smrtjo na krožniku in ječarsko ljubeznijo ali o ptičjem lovu v brdih. *Etnolog, Glasnik Slovenskega etnografskega muzeja*, 2/1 (LIII), pp. 29–78.
- ŠERE, D., 1998: The EURING Swallow Project in Slovenia. *EURING Newsletter, Vol. 2*, December 1998, pp. 28–29.
- ŠERE, D., 2001: 75 Years of the Bird Ringing Scheme Ljubljana. *EURING Newsletter, Vol. 3*, July 2001, pp. 70–71.
- SOBAN, D., 1995: *Linnéjeva pisma Scopoliju: 1761–1773 / Linné's Letters to Scopoli: 1761–1773*. Prirodoslovno društvo Slovenije, Ljubljana, 111 pp.
- SOBAN, D., 2004: *Joannes A. Scopoli – Carl Linnaeus: dopisovanje 1760–1775 (Joannes A. Scopoli – Carl Linnaeus: correspondence 1760–1775)*. Prirodoslovno društvo Slovenije, Ljubljana, 349 pp.
- ŠERE, D., 1997: *Ornitološke novice za obročkovalce. Št. 1*. Prirodoslovni muzej Slovenije.
- ŠERE, D., 1998: *Ornitološke novice za obročkovalce. Št. 2*. Prirodoslovni muzej Slovenije.
- ŠERE, D., 2000: *Ornitološke novice za obročkovalce. Št. 3*. Prirodoslovni muzej Slovenije.
- DE WITT, H. C. D., 1978: *Rastlinski svet 2, semenovke*. Mladinska knjiga, 379 pp.

ZOBODAT - www.zobodat.at

Zoologisch-Botanische Datenbank/Zoological-Botanical Database

Digitale Literatur/Digital Literature

Zeitschrift/Journal: [Scopolia, Journal of the Slovenian Museum of Natural History, Ljubljana](#)

Jahr/Year: 2009

Band/Volume: [Suppl_4](#)

Autor(en)/Author(s): Gregori Janez

Artikel/Article: [80 years of organized bird ringing in Slovenia. 2-16](#)